

כי מציון – פרשת עקב

דבר תורה לפרשת שבוע שכתב הרב יהודא לאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ואיתי קולין

* ה"ע – הערת העורכים

מסורתית): **כִּי אֶמְרָתִי עוֹלָם חֹסֵד יִבְנֶה** (תהלים פט, ג). אם כן **אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם**, פירושו **בעל גדלות**.

יצחק הוא הצדיק של מידת הדין, המגלה לעולם את מידת הצדק המוחלט, שעל פיה על כל נברא להצדיק את עצם קיומו, את עצם הווייתו, שהוא קיבל במתנת חסד. יצחק היה נכון ל"עקדה" הזאת. הוא ידע שעל פי הדין המוחלט אי אפשר לפדות את עצם קיומו של הנברא אלא תמורת ההסכמה לויתור על עצם הקיום. בנכונות עילאית זו הוא נפדה מהצורך באיזושהי "הקרבה" שלא היתה ולא נבראה משום שמראש היא לא היתה אמורה להתקיים, אלא כניסיון. יצחק הוא עד לכך שהנבראים נמשים בכל רגע מחדש מהאין אל תוך היש. לכן **אֱלֹהֵי יִצְחָק**, פירושו **בעל גבורות**.

יעקב, הוא הצדיק של איחוד המידות, איחוד שבו מתקיימת ההרמוניה – "תפארת" –² בין מידת החסד ובין מידת הדין. הוא מגלה לעולם את מידת הרחמים, הקובעת כי קיומם של הנבראים, שניתן להם כמתנת חסד, עומד כעת בזכות, על פי דין. מידתו היא מידת האמת. וכך הוא מכיר את ה' כנֹרְאָה, כי האמת מעוררת יראה:

וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ ה' בְּמִקְוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נֹּרְאָה הַמִּקְוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם (בראשית כח, טז-יז)

הנביא מיכה צירף את שלוש המידות האלה בפסוק:

תַּתְּנוּ אֶמֶת לַיַּעֲקֹב חֹסֵד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתֶּם³ לְאַבְתֵּינֵינוּ מִיְמֵי קְדָם (מיכה ז, כ)

והנה, על הברית עם האבות בעניין ארץ ישראל נאמר:

אֲשֶׁר פָּרַת אֶת אֲבֹרָהֶם וְשָׁבֹעְתוֹ לַיִצְחָק. וַיַּעֲמִדְהָ לַיַּעֲקֹב לַחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם (דברי הימים א, טז, טז-יז)

אכן אנשי כנסת הגדולה "החזירו עטרה ליושנה" בהשיבם את הריבונות של ישראל על אדמתו בתקופת בית שני, ובכך חזרו וחיזקו את אמיתת⁴ כל המידות העליונות של ה' האחד.

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֱלֹהִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֵר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשָׂא פָנָיִם וְלֹא יִקַּח שָׂחָד (דברים י, יז)

"אמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה?¹ [מפני] שהחזירו עטרה ליושנה.

בא משה ואמר: "הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֵר וְהַנּוֹרָא".

בא ירמיה ואמר: "נוכרים מקרקרים בהיכלו - איה נוראותיו?". לא אמר נֹרְאָה.

בא דניאל ואמר: "נוכרים משתעבדים בבניו - איה גבורותיו?". לא אמר גָּבוֹר.

באו הם (אנשי כנסת הגדולה) ואמרו: "אדרבה! זו היא גבורת גבורתו", שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקב"ה, איך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות?

וחכמים (כלומר ירמיה ודניאל) כיצד עשו כך, ועקרו תקנה שתיקן משה רבנו הגדול מהם: (לומר שלשתם בתפילה) - אמר רבי אלעזר, מתוך שידועין בהקב"ה שאֲמַתִּי הוא, לפיכך לא כיוזבו בו (שכיון שלא הרגישו שהם יכולים לקוראו "הגדול הגיבור והנורא" - לא אמרו כן)".

(תלמוד בבלי, יומא, סט, ב, על פי מהדורת הרב שטיינזלץ)

"הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֵר וְהַנּוֹרָא"

המילים האלה - הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֵר וְהַנּוֹרָא - שאומר משה בפרשתנו, שולבו במסורת ישראל בברכה הראשונה של תפילת שמונה-עשרה, הנאמרת שלוש פעמים ביום, והיא עבור כנסת ישראל ליבה של עבודת התפילה. מילים אלה מקבילות למילים **אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב**. אלוהי אֲבֹרָהֶם - הַגָּדֹל, אלוהי יִצְחָק - הגיבור, אלוהי יַעֲקֹב - הנורא. אלה הן שלוש המידות העיקריות שבהן מתגלה האל האחד, וכל אחד משלושת האבות הגיע לידיעה ייחודית של כל אחת מהמידות האלה.

אברהם הוא הצדיק של מידת החסד, ומתוך שכך הוא מגלה לעולם את גדולתו של ה' כבורא. הַגָּדֹל האמיתית היא זו המגיעה עד הקטן ממך. לכן מעשה הבריאה הוא בראש וראשונה מעשה של חסד, כדברי הפסוק בתהלים (לפי פרשנות

¹ מועצה של חכמים (מתוכם גם אחרוני הנביאים), מאה ועשרים במספרם, שתקנו תקנות והנהיגו את העם בעת שיבת ציון בתקופת עזרא ונחמיה.

² כך גם היה רגיל לפרש הרב אליהו מונק זצ"ל את המונח תפארת: "הרמוניה". (ה. ע.)

³ רמז למידת הגבורה: "וּשְׁבֹעְתוֹ לַיִצְחָק". (ה. ע.)
⁴ אמת, אמיתי, פירושם: יציב, איתן, ממשי. ללא ריבונות על הארץ, המידות העליונות פורחות באוויר ומאבדות מתוקפן. (ה. ע.)